

що він помер, як герой, і їм за це належить повага від інших. Смутку чи болю немає, головне – це повернути до себе увагу та знайти, в чиїх обіймах «пережити горе».

На рецепцію роману «Смерть героя» впливає оригінальна структура, що споріднює його з джазовою композицією. «Атрибутом джазової природи твору є назви частин, кожна з яких (крім епілогу) є музичним терміном, що означає темп: пролог – Allegretto (помірно-швидко), перша частина – Vivace (жваво), друга частина – Andante Cantabile (повільно і наспівно), третя частина – Adagio (повільно)» [3, с. 3]. Джазова композиція побудови твору створює атмосферу, що передає плин часу до та під час війни. Крім того, це впливає на перебіг сюжету. Навіть текстуально помітно, що у першій частині більше описів та складних речень, тоді як у третій частині переважають короткі та еліптичні речення, значно більше уваги приділяється переживанням, відчуттям, діям. І. Києнко зазначає: «Подання «джазового ритму» з високим пафосом класичного твору дозволяє письменникові майстерно і точно відтворити особливу атмосферу трагічного, розірваного й негармонійного буття «втраченого покоління»» [3, с. 11].

Роман Річарда Олдінгтона «Смерть героя» є яскравим антивоєнним твором. В його основі лежить історія смерті однієї людини, але водночас це є панорамне зображення історії всього європейського суспільства першої половини ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гричаник Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. Київ: «Центр учбової літератури», 2009. С. 289–296.
2. Девдюк І. Сюжетно-копозиційна своєрідність роману Річарда Олдінгтона «Смерть героя». Івано-Франківськ : ПНУ, 2017. С. 2–5.
3. Києнко І. Річард Олдінгтон і його роман Смерть героя // Олдінгтон Р. Смерть героя / пер. з англ. Лісняк Ю. Київ: «Дніпро», 1988. С. 5–15.
4. Олдінгтон Р. Смерть героя / пер. з англ. Лісняк Ю. Київ: «Дніпро», 1988. 341 с.

Грицай Тетяна

Науковий керівник – вика. Гончаровська Г. Ф.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Провідне місце в формуванні особистості дитини належить родині, де головною умовою особистісного та психічного розвитку дитини виступає спілкування з батьками. У сучасних умовах сім'я часто не має змоги належним чином реалізувати виховну функцію через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників (економічна криза, зміна умов життя, переоцінка суспільних та особистісних цінностей, негативні зміни в сім'ях, конфліктні стосунки подружжя, порушення емоційних зв'язків між батьками і дитиною), що зрештою призводить до серйозних порушень особистісного розвитку дитини.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених А. Варги, В. Гарбузова, В. Дружиніна, О. Захарова, О. Сілаєвої, О. Смирнової, В. Століна, В. Целуйко, Т. Яценко, Д. Баумринд, С. Броді, С. Ньюберга, Р. Селмана, А. Рое та інших наведено результати досліджень залежності процесу формування особистості дитини від стилю виховання в родині, батьківського ставлення, стилів родинного спілкування. Встановлено, що в сім'ях, де панує атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, відповідальності, гуманності, діти мають менше порушень фізичного, фізіологічного та психічного розвитку, проблем у спілкуванні з оточенням, і навпаки, порушення стосунків батьків з дітьми призводить до формування цілої низки негативних явищ.

Мета статті полягає в обґрунтуванні психологічних особливостей оптимізації дитячо-батьківських стосунків в дошкільному віці.

Результати дослідження підтвердили положення про визначальний вплив системи родинних стосунків на становлення особистості дитини, формування в неї ставлення до себе та оточуючих, особливостей спілкування з навколишнім світом. У сім'ях, де панує атмосфера взаємної прихильності, довіри, емоційної підтримки, гуманного ставлення з сторони батьків, діти мають менше проблем у поведінці та встановлені контактів з іншими. Отже, сучасну виховну позицію й роль батьків можна визначити як створення умов для повноцінного

розвитку і прояву особистісних якостей дитини, що сприяють активному спілкуванню дитини, спрямовують її на саморозвиток та самовдосконалення.

За умови використання батьками психологічно оптимального спілкування стає можливим повноцінне, гармонійне становлення особистості дитини-дошкільника. Однак ефективність спілкування залежить від компетентності обох партнерів процесу: батьків і дітей. Вміння батьків оптимізувати процес спілкування з дитиною обумовлює її емоційне самовідчуття, сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу дошкільника, впливає на формування вміння встановлювати позитивні стосунки з оточуючими. Але, як доводить М. Машовець, «батькам необхідно навчати дитину спілкуватися правильно – це є запорукою формування в дитини адекватного ставлення до себе, власних можливостей, впевненості в собі, емоційного комфорту, здатності до співчуття, готовності розуміти іншого» [2, с. 19].

На думку низки вчених (Т. Кравченко, С. Поліщук, О. Сороки, І. Товкач, Г. Федоришин та ін.), одним з основних напрямків роботи з дітьми має стати розвиток навичок спілкування дітей з оточуючими, що передбачає прищеплення базових соціальних навичок: уміння вислуховувати іншого та виявляти інтерес до нього, підтримувати загальну розмову, брати участь у колективному обговоренні, тактовно критикувати й хвалити інших; навчати пошуку взаємовигідних рішень у складних й конфліктних ситуаціях; вміння брати на себе відповідальність, подивитись на себе збоку, об'єктивно оцінювати власну поведінку та вчинки оточуючих за допомогою найпростіших моделей аналізу поведінки, правильно оцінювати себе: не застосовувати мірило досконалості ні до інших, ні до себе, не допускати ані звинувачень, ані самокатування, а також виробляти прагнення весь час залишатись у контакті, навчитися набувати досвід із невдалого спілкування [1, 3, 4, 5, 6]. Навчання дітей прийомів саморегуляції, в основі якої лежить уміння розслабитись, дозволило б їм виходити з-під влади конфлікту, поновлюючи тим самим свою соціальну гнучкість. Усі ці навички дитина може набути, якщо батьки й вихователі організовуватимуть ігри-тренінги, сюжетно-рольові ігри, в яких діти зможуть їх відпрацювати.

Як доводить Л. Гончар, оптимізація спілкування передбачає насамперед здатність розуміти емоційні стани учасників взаємодії, по-друге, вміння рефлексувати, виявляти здатність адекватно висловлювати настрій, довільно регулювати власні емоції та почуття [7, с. 62]. Розуміння та передача емоцій – досить складний процес, який потребує від дитини дошкільного віку певних знань та певного рівня розвитку. Чим раніше батьки навчать дитину розуміти власні емоції, говорити про почуття, тим точніше вона зможе пояснити своє ставлення до них, розуміти дорослих.

Вважаємо, що у процесі спілкування батькам необхідно навчити дитину розпізнавати відмінність між почуттями та вчинками (не існує поганих почуттів, є погані вчинки); збагачувати емоційну сферу дитини; сприяти відкритому прояву емоцій та почуттів різними соціально допустимими способами (вербальними, невербальними, творчими, фізичними тощо); відреагувати на наявні негативні емоції (гнів, злість, жах), які є перешкодою оптимального процесу спілкування. Підтримка батьками (вербальна: «Я розумію, що ти відчуваєш...», «Мені подобається...» або невербальна: дотик, погляд, усмішка) дитини сприяє її особистісному зростанню, роботі над собою. Вирішення цих завдань можливе через використання наступних методичних прийомів: бесіди, спрямованої на ознайомлення з різними емоціями та почуттями, програвання життєвих ситуацій, змалювання емоцій, словесні, рухливі, настільно-друковані ігри, психогімнастичні вправи, спрямовані на розвиток психомоторики, тілесної сфери, емоційної уяви.

Для оптимізації стосунків з дитиною батькам необхідно сприяти розвитку навичок конструктивного спілкування, забезпечити дитині відчуття психологічної захищеності, довіри до світу, вчити отримувати радість від спілкування, формувати базис персональної культури, розвивати емпатію, власну індивідуальність. Атмосфера довіри, підтримки, дружня прихильність до дитини дає можливість пізнати та відкрити для себе дитину, розкрити її внутрішній світ, дозволяє дитині навчитись ділитись своїми проблемами.

З метою розвитку в дітей дошкільного віку комунікативних навичок батькам необхідно реалізувати наступні завдання:

- розвивати вміння слухати та чути батьків;
- вчити використовувати експресивно-мімічні засоби у спілкуванні;

- відпрацьовувати вміння постійно залишатися в контакті, навчити набувати досвід з невеликого спілкування;

- розвивати вміння домовлятися;
- розвивати емпатію, комунікативну толерантність.

Батькам у роботі з дітьми необхідно використовувати форми роботи, які відповідають віку дитини, її потребам і можливостям. Включення дитини до ігрових ситуацій буде сприяти швидшому засвоєнню необхідної інформації.

Для навчання дітей конструктивних способів спілкування батьки можуть використовувати сюжетно-рольові ігри (проблемні ситуації); бесіду; словесні, релаксаційні вправи; малювання; читання та обговорення художніх творів; перегляд та аналіз фрагментів мультиплікаційних фільмів, моделювання нових версій, дискусії. Наприклад, розігрування знайомих дітям казок, у яких моделюється ситуація спілкування. Для розвитку комунікативних навичок використовуються алгоритми зустрічей: постукати, увійти, привітатися, почати бесіду («Гуси-Лебеді», «Царівна-жаба» та інші). Такі форми дозволяють актуалізувати стосунки, створювати умови для емоційних відповідей, сприяти розвитку вміння домовлятися.

Розігрування умовних та реальних ситуацій, які відображають різні моделі стосунків дитини з дорослими, дозволяють навчати дитину співвідносити власні сподівання та вимоги дорослих, розвинути розуміння бажаності та небажаності своєї поведінки, надають можливість створити нові варіанти стосунків з дорослими («Спитай дозволу», «Попроси вибачення», «Пожалій», «Захисти братика»).

Сфера стосунків дітей з батьками в сім'ї може бути джерелом емоційної напруги, конфліктів, психологічних проблем та труднощів. Тому для збереження психічного здоров'я дитини, успішного його розвитку, оптимізації стосунків у сім'ї важливо створювати комфортні психолого-педагогічні умови, які забезпечували б емоційне благополуччя дитини. У сім'ї батькам необхідно навчати дитину соціально прийнятих норм поведінки та спілкування. Наявність як у батьків, так і у дітей розвинутих комунікативних навичок та навичок прийняття рішення, які складають основу вміння позитивно вирішувати проблемні ситуації, сприяє оптимізації спілкування, корекції стосунків між батьками та дитиною.

Для гармонізації стосунків з дітьми пропонуємо батькам реалізувати наступні завдання:

- вчити дитину встановлювати стосунків з дорослими на основі партнерства та співпраці;

- сприяти розширенню рольового діапазону дитини;
- формувати вміння знаходити конструктивне рішення в конфліктних ситуаціях;
- розвивати емпатію, співчуття, виховувати бажання та готовність допомагати батькам;
- спонукати дитину до аналізу власних вчинків та вчинків інших, прищеплювати вміння поглянути на себе немов зі сторони, об'єктивно оцінити власну поведінку;
- навчити дитину прийомів саморегуляції, відновлення соціальної гнучкості, володіння власними почуттями.

Використання батьками цих нескладних прийомів сприяє формуванню адекватних норм поведінки, розширенню поведінкового репертуару дитини, знімає емоційну напругу, навчає виявляти терпіння до недоліків інших, вміння враховувати інтереси дорослих, брати на себе відповідальність за власні вчинки, розвиває комунікативні навички, оптимізує процес спілкування.

Висновки. Подані пропозиції та рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських стосунків у дошкільному віці надає можливість батькам і педагогам закладів дошкільної освіти перебудувати систему стосунків з дітьми, опанувати навички взаємодії з дошкільниками, створити необхідні умови для оптимізації процесу спілкування з дитиною. Результативність здобутих результатів дає можливість використати подані пропозиції педагогами закладів дошкільної освіти для пошуків ефективних засобів впливу на дитину, становлення її як особистості, прогнозування та корекцію труднощів взаємодії дошкільника з оточуючими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Т.В. Життєві сценарії сім'ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості. Педагогіка і психологія. 2012. №1. С. 62–64.
2. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку : посібник / уклад. М.А. Машовець. Київ: Логос, 2000. 128 с.

3. Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2009. 282 с.
4. Сорока О.Б. Інтегровані умови сучасного сімейного виховання і коефіцієнт їхньої корисної дії. Педагогіка і психологія. 2001. №1. С. 53–67.
5. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.–метод. посібник. Київ: Слово, 2012. 368 с.
6. Федоришин Г.М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї. Івано-Франківськ: Плай, 2006. 174 с.
7. Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах: монографія / за ред. Гончар Л. В. Харків: Друкарня Мадрид, 2016. 176 с.

Петренко Тетяна

Науковий керівник – викл. Гончаровська Г.Ф.

АРТТЕРАПІЯ У ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні актуалізує питання всебічного та гармонійного розвитку дітей. В роботі психолога з старшими підлітками дуже важливо використовувати гнучкі види корекційної роботи, одним із яких є техніки арттерапії. Арттерапія дозволяє, ненав'язливо спостерігаючи за дитиною в процесі спонтанної творчості, пізнати її життєві цінності й особистісні інтереси, зрозуміти індивідуальність, відчути настрій. Творча діяльність гармонійно поєднує виховний, розвивальний, діагностичний і корекційний процеси, створюючи підґрунтя для налагодження довірливих емоційних стосунків фахівця із дитиною, сприяє ефективній соціальній взаємодії та якісному корекційному впливу.

Мета статті полягає в конкретизації поняття «арттерапія» на основі аналізу актуальних досліджень в галузі психології та виокремлення видів арттерапії в працях науковців.

Поява і розвиток арттерапії як унікального і досконалого психотерапевтичного методу, який виник на перетині мистецтва, психології і психотерапії, є своєрідною відповіддю на запити психологічної практики щодо застосування художнього мистецтва як засобу зміцнення психічного здоров'я дітей та дорослих. В Україні питання впливу арттерапії на дітей досліджують багато вчених-теоретиків та практиків (Н.Каншоністова, В.Кондрашин, Л.Обухова, Л.Одинченко, М. Плоткін О.Чебикіна та ін.). Заслужують на увагу роботи, присвячені організації реабілітаційної роботи через методи арттерапії (Т. Зінкевич-Євстігнєєва, А.Копитін, А.Панова, О. Холстова, І.Малишевська, Л.Шаповал та ін.).

Проблема формування особистості сучасної дитини та дорослого засобами арттерапії, естетотерапії відображена у працях сучасних учених, зокрема із педагогіки (М. Алексєєва, Л. Аметова, А. Гришина, М. Гузева, О. Деркач, У. Дутчак, Л. Короткова, Л. Лебедева, І. Лисенкова, О. Сорока, Н. Сучкова, Н. Шумакова та ін.); з психології: О. Вознесенська, Т. Глухова, І. Голубева, І. Давидова, С. Куракіна, Д. Романовська, О. Тапіліна, Д. Хомяков, О. Янгічер, Т. Яценко та ін.); в медицині (О. Іонов, О. Копитін та ін.). Сучасні дослідження арттерапії охоплюють різні її аспекти. Так, зміст технології, історію її розвитку та сучасні особливості розглянуто в працях О. Вознесенської, О. Копитіна, Л. Терлецької та ін. Можливості використання різних форм і методик арттерапії у психологічній практиці досліджували О. Копитін, К. Рудестам, В. Соловійова та ін. Педагогічні аспекти застосування арттерапії (артпедагогіка, педагогіка творчості) проаналізовано в працях О. Деркач, Л. Лебедевої та ін. Особливості практичного застосування арттерапії у роботі з дітьми висвітлені в дослідженні Л. Нікішиної, Л. Федоткіної, Л. Вадрус, Н. Некряч, О. Образцової та ін.

Аналіз останніх досліджень багатьох науковців дозволяє розглядати арттерапію як синтез кількох галузей наукового знання: мистецтва, психології та медицини. Переважно даний метод використовується у терапевтичній і корекційній практиці у вигляді сукупності технік, форм, які побудовані на застосуванні різноманітних видів мистецтва та сприяють стимулюванню творчого потенціалу дитини, корекції психосоматичних, психоемоційних порушень і відхилень в особистісному розвитку. І хоча окремі аспекти застосування методів арттерапії неодноразово були предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, проблема використання технології арттерапії в гармонізації міжособистісних стосунків старших підлітків поки ще не набула свого достатнього системного розв'язання.